

CARGİLL DİŐİNDA DAHA BİNLERCESİ VAR

Prof. Dr. Uçkun GERAY

Anayasa'nın 44. maddesi Devlete, toprakların verimli olarak işletilmesi ve korunması görevini yüklemektedir. Bu görevin devlet olarak yani en üst kamu otoritesi olarak yerine getirilmesi bir kamu yararının gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir.

“Kamu yararı”nın ve “üstün kamu yararı”nın açıklaması, hatta tanımlaması yapılabilir. Ancak bu kavramların, usulüne uygun olarak yapılmış ve kamu otoritelerince onaylanmış bir planla ilgisi mutlaklıtır. Eğer bir plan henüz yoksa o zaman da, ilgili yasalardan Anayasa'ya kadar giden mevzuattaki ilkeler ve kurallarla ilgisi mutlaklıtır.

Anayasa'nın 43. maddesinde de “Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir” denilmektedir. Bu maddeye dikkatli bakıldığında “kıyı” kavramının deniz ve göl için, yani durgun sular için genişletilmiş olduğu ve “sahil şeridi” teriminin kullanıldığı; akarsular için ise “sahil şeridi” teriminin kullanılmadığı görülmektedir. Başka deyişle, akarsuyun kıyısı olur, ama akarsu sahil şeridi olmaz denilmiş olmaktadır.

Ormancılık mesleğinin en önemli anlayış farklılığı bu ve benzeri konularda ortaya çıkmaktadır. Yalnızca akarsu yüzeyi ve onun “kıyısı” değil, akarsuyla bütünleşmiş olan diğer arazi bir sistem oluşturmaktadır. Bütünleşme ile kastedilen husus, özetle, akarsuya yapılan bir müdahalenin sahil şeridindeki ekosistemleri etkilemesi, sahil şeridindeki müdahalenin de akarsuyu etkilemesi demektir. Bu tür bir ekosistem bütünlüğünü karşılayan terim “riparyan ekosistem” yahut “riparyan alan” olarak kabul görmektedir.

Dolayısıyla, yalnızca, bir akarsuyun ve kıyısının devletin hüküm ve tasarrufunda olması ve bu kıyıların kamu yararı çerçevesinde kullanılmasına dönük ilke, kural, yahut planların bulunuyor olması, akarsu “sahil şeridinin” Anayasa'da ihmal edilmiş olması anlamına gelmektedir. Bu anlayış noksanlığının İstanbul örneği Riva Deresi sahil şeridinde yaşanmaktadır. Bir akarsuyun “kıyısı” dışındaki yakın alanların (sahil şeridi) yanlış kullanılması halinde kıyının ve doğrudan akarsuyun korunuyor olması mümkün müdür? Akarsuların sahil şeritleri de kamu yararı doğrultusunda kullanılması zorunlu olan alanlardır. Riva Deresi bağlamındaki bu arazi (riparyan alan) temelde ve kadimden bu yana orman, ormandan açma tarım alanı, otlak ve çayır ekosistemleridir. Söz konusu çayır ekosistemleri belki de ülkenin en nitelikli çayır alanlarıdır. O nedenle de bunların örneğin yerleşim alanı yapılmaksızın korunması ve geliştirilmesi kamu yararı demektir. Zira çevre hukukunun temel ilkesi, doğal kaynakların korunmasının ve geliştirilmesinin ve böylece bunların fayda yaratmalarının esasen kamu yararı meydana getirmek demek olduğudur. Aksi durumda esasen kamu yararı yaratmakta olan bir alan, bir kısıtlı ve ayrıcalıklı azınlığın çıkarına feda ediliyor demektir. Riva havzasında kamu yararının ihlali sadece yerleşmelerle değil, sanayi tesisleriyle, birçoğu tarımsal yapı şeklinde nitelenmiş öteki tesislerle yoğunlaşmaktadır.

Riva havzası, vadileriyle, akarsuyuyla, sazlıklarıyla, kumullarıyla bir bütündür. Çağdaş bir ortamda bir havza rastgele bölünerek kullanılmamaktadır. Riva havzası ender ve endemik canlı türlerini ve yaşam ortamlarını içeren, aynı zamanda görsel değerleri yoğun olan bir mücevher gibidir. Nadir ve endemik türlere örnek olarak *Lathrus palustris ssp. palustris* ve *Euphorbia lucida* gösterilebilir. Bu iki tür Türkiye'nin Tehlike Altındaki Nadir ve Endemik Bitkileri Listesi (Turkish

Red Data Book) içinde yer almaktadır. Ayrıca fundalıklarda ve ağaçlıklar altında ortam bulan *Cyclamen coum* (Sıklamen), *Galanthus plicanıs ssp. byzanthınus*, *Vınca minor*, *Lılıum martagon* ve *Frıttıllarıa pontıca* da sayılmalıdır. Bunlardan Sıklamen, Bern Sözleşmesi Ek Liste-1’de yer alan nesli tehlike altında olan bir türdür. Öte yandan havzadaki nemli tarlalar ve çayırlar, karaleyleklerin de içinde yer aldığı göç eden binlerce leyleğin seçtiği noktalarıdır. Kısaca tanıtılan bu ortam için İstanbul’un az dokunulmuş ve tek havzasıdır denilebilir. Havzaya “tabiatı koruma alanı” statüsü verilmesi için önceki Orman Bakanı Sayın Nami Çağan’a açıklamalarda bulunulmuş, Sayın Bakan yapılabilirlik araştırması gerçekleşsin diye bir irade açıklamıştır.

Göksu Deresi, Küçüksu Deresi, Alibey Deresi, Kağıthane Deresi de bir mücevher taşıydı, Haliç pek az kente nasip olan bir doğa harikasıydı, Küçükçekmece Gölü lagün tipi ve biyolojik çeşitliliği ile eşsiz bir doğal varlıktı. Bunların hepsini kaybettik ve bu durum yüz karamız oldu. Dahası Elmalı Baraj Gölü elden çıktı, Ömerli havzası hızla tahrip ediliyor. Hemen akla geliverenler bunlar ve bu bir çöküşün yakın tarihidir. Bu toplum gelecek nesillere, sıkılmadan, yüzü kızarmadan nasıl olur da koruyun, ahlaklı olun, yasaya saygılı olun tavsiyeleri sıralayabilir?

Bunlardan Ömerli hikayesinin özeti elimizde: Ömerli’de sitelerin kurulduğu yerler, Belediye olmadan önce İstanbul Büyükşehir Belediyesi mücavir alan kapsamından çıkarılır ve Bayındırlık Bakanlığı yetki alanı içine alınır; bu alanlar ikinci sınıf tarım alanı ve 2b alanlarıdır; 2b alanlarına hızla ve marifet ilan edilir gibi tapular verilir ve satılır; Daha sonra bir şirket buralara mevzii imar planı yaptırır ve bu plan İstanbul Valiliğince onaylanır; mevzii imar planı alanları birinci ve ikinci sınıf tarım alanlarıdır ve yapılaşma gerçekleşmez; yeni kurulan Ömerli Belediyesi Temmuz 1999’da tüm Ömerli’nin planlarını yapmaya başlar ve bu plan önceki mevzii imar planı alanını da içine alır (27 Ekim 1999); bu plan yapılırken ya resmi kurum ve kuruluşların görüşü alınmaz ya da resmi kurumların imara açılmaz görüşlerine rağmen gece gündüz çalışılarak inşaat izinleri, ruhsatları düzenlenir; Riva vadisinin güney ve kaynak bölümü villalarla doldurulur; inşaat yapılırken özellikle alanın “inşaat yapılamaz” denilen kesimlerinden başlanır; Ömerli Belediyesi yetkisinde olmayan 1/50 000’lik planları kendisi yapıp uygulama planlarını başka planlarla ikame eder; bu sırada kaçak olarak yapılan fabrika binaları yasal hale getirilir; bu yasa dışı uygulamalardan vatandaş şikayetçi olur; Bayındırlık Bakanlığı, Teknik Araştırma Uygulama Genel Müdürlüğü Ömerli Belediyesi’nce yapılan planların hiçbir geçerliğinin olmadığını valiliğe bildirir; İstanbul 6. İdare Mahkemesi bu planları iptal eder, bu karar Danıştay 6. Dairesi tarafından onaylanır; İstanbul 6. İdare Mahkemesi imar uygulamalarını iptal eder; İstanbul Valiliği İl İdare Kurulu Ömerli Belediyesi’nin imar planlarıyla ilgili tüm işlemlerini iptal eder; Ömerli Belediyesi İl İdare Kurulu kararına İstanbul 3. İdare Mahkemesi nezdinde itiraz eder ve yürütmeyi durdurma kararı alır; karşılığında İstanbul Valiliği İl İdare Kurulu 3. İdare mahkemesi kararını Danıştay’a götürür ve Danıştay 6. Dairesi, İstanbul 3. İdare Mahkemesi kararını bozar ve İl İdare Kurulu Kararını onaylar; 5216 sayılı yasa ile Ömerli Belediyesi İstanbul Büyükşehir Belediyesi’ne bağlanınca İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) İç İşleri Bakanlığı’na, Valilik kanalıyla suç duyurusunda bulunur; ancak Valilik İBB’ne “Her türlü denetim ve gereğini yapma yetkisi size aittir” cevabını verir; İstanbul Valiliği Ömerli Belediyesi’nden verilen tüm ruhsatların iptal edilmesini ister; İBB Planlama Müdürlüğü, aynı belediyenin imar müdürlüğüne Ömerli Belediyesi’nin yaptığı planların geçerli olmadığını bildirir; İBB, Ömerli Belediyesi’ne tüm imar faaliyetlerinin durdurulmasını yazar; TBMM yolsuzluk komisyonuna olay intikal eder; Dr. Azmi Ateş başkanlığındaki komisyon bu anlatılanların hepsinin doğru olduğunu tespit eden bir rapor yazar; TBMM yolsuzluk komisyonundan belediyelerle ilgili soruşturma nedense alınır; Ömerli Belediyesi hız kesmeden Riva Vadisi inşaatları sürdürüldüğünden İstanbul milletvekili Dr. Azmi Ateş ve AKP grup başkanvekili İrfan Gündüz imzalı yazıyla Başbakanlık Teftiş Kurulu’na Ömerli Belediyesi şikayet edilir (2/3/2006). Bu 6 yılı özetleyen hikaye bize entrika dizisinin dehşetini gösterebilir diye aktırıldı.

İstanbul'un hem akciğeri, hem besin kaynağı olan, yılda iki kez ürün veren tarım ve orman alanları, dolayısıyla ekolojik zenginlikler hem Ömerli baraj havzasında, hem Riva havzasında villakentlerle, sözde tarımsal yapılarla, Formula 1 tesisleriyle, fabrikalarla, eğitim yapılarıyla... yok edilmektedir. Bu "çevre ve kent suçlarının" failleri belli bir bölüm medya, holding, meslek odası, zengin tayfası olduğundan televizyonlar ve gazeteler orman yangınlarında günah çıkarırken yaptıkları "ciğerimiz yanıyor" edebiyatını tekrarlayamıyorlar. Bir gün, yukarıda örnekleri verilen, çalınmış mücevher taşları benzeri, Riva ve Ömerli baraj havzalarının da elden çıkacağı belli olmuştur.

Bu çevre ve kent suçlarıyla mücadele eden platform pek çok etkinlik düzenlemiş, medyaya haber salmış ama bir türlü ilgililerin "ciğerini yakamamıştır". Yaklaşık 6 yıldır, İstanbul'u ve İstanbulunun haklarını korumak üzere yapılan mücadele sırasında, yavuz hızsızlar tarafından platform üyelerine haksız şikayetler yöneltilmiş, mahkemeye verilmiş, soruşturma açtırılmıştır. Görülmez el çevre ve kent suçlarına zaman kazandırmış ve onları kollamıştır.

Üstelik bu kollama 5403 sayılı ve 3/7/2005 tarihli "Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu" ile zirveye ulaşmıştır. Zira söz konusu Kanun'un geçici 1. maddesi 11/10/2004 tarihine kadar toprağın kaybına ve niteliklerinin yitirilmesine neden olan tüm yapıları affetmiştir. Bu da yetmemiş, Tasarı'da 1/1/2004 olan "af tarihi", kanunlaştırılırken suçluya imkan vermek üzere 11/10/2004'e kadar genişletilmiştir. Bu "af maddesine" sözde nesnellik verilmek üzere de bazı uygulanmaz koşullar konulmuş ve kamuoyu bir kez daha kandırılmıştır. Bu koşullardan biri "tarımsal bütünlüğü bozmuyorsa" şeklinde konulmuştur. Suçluların tesislerinin tarımsal bütünlüğü bozmadığı şimdiden belli değil mi!

Bunlara bakarak bu af maddesinden yalnızca Cargill'in yararlanacağı düşünülemez. Cargill'in mutlaka yakasını kurtaracağı bugünden ifade edilmelidir. Zaten yakasından tutan da yoktur. Tarımsal bütünlüğü bozan, toprağın kaybına ve kirlenmesine neden olan belki de binlerce site, villa, fabrika ve okula dokunulmayacaktır. Hem geçici maddeye göre 1000 m² lik suç 5000 YTL'ye temizlenmektedir! Yani hukuk dışı tesisleri, yapıları yıkarak topluma kendi hakkının iadesi düşünülmemektedir. Sanıyorum ziraat mühendisleri de bu maddeden pek şikayetçi değildir. Zira ses çıkmamaktadır. Bu maddede öngörülen "toprak koruma projesi"ni yapacak olanlara yani ziraat mühendislerine uzun süreli iş doğmaktadır. Başbakan'ın silikon vadisi hesabı da bu maddeye dayanıyor olabilir.

Yunanlılar, "İstanbul'un üçüncü fethi" dediklerinde onlara kızmak yerine, bu ifadeyi boşa çıkarmak zorundayız (8/11/2006).